***Клімчук Олена Іванівна***
*здобувачка ступеня вищої освіти «магістр» педагогічного факультету,*
*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет*
*імені академіка Степана Дем'янчука»*

***Науковий керівник:***
***Красовська Ольга Олександрівна,***
*д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти*
*ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет*
*імені академіка Степана Дем'янчука»*

# ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В ОСНОВІ СУЧАСНИХ ВИХОВНИХ МОДЕЛЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Проблема впровадження ціннісного підходу до освітньо-виховного процесу закладів загальної середньої освіти становить нині особливий інтерес у сфері педагогічної науки і практики. Нормативні документи, зокрема «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», «Концепція гуманітарного розвитку України до 2030 року», «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський простір» визначають і спрямовують освітній розвиток в Україні на збагачення інтелектуального потенціалу нації, збереження зв'язків між поколіннями на основі передачі учням і молоді культурно-мистецького досвіду, традицій і цінностей, духовного надбання людства.

Ціннісний підхід в освіті і вихованні має на меті активізувати в учнів емоційно-ціннісний досвід на основі усвідомлення ними художніх цінностей та естетичних ідеалів людства. Не варто забувати, що мистецька освіта входить до гуманітарного циклу, а гуманітарна культура передбачає домінування мислення, що продукує не лише логічні конструкції, а насамперед особистісні духовні смисли. Ці смисли народжуються невід'ємно від емпатії, рефлексії, а не суто раціонально, як в освіті поза межами гуманітарного поля. Ціннісний підхід до змісту мистецької освіти передбачає опанування учнями принципами, нормами, способами міжкультурної комунікації у процесі інтерпретації художніх текстів на засадах суб'єктності, діалогу, толерантності, критичного мислення. Сформовані культурні цінності можуть бути присвоєні та сприйняті особистістю, якщо вони пережиті нею на емоційно-чуттєвому рівні, а не лише засвоєні інтелектуально. Культурні цінності конкретизуються в ідеалах, цілях діяльності особистості, життєвих установках, втілюються в культурних традиціях. Надбання культури в широкому розумінні цього слова дедалі ширше використовують у процесі навчання і виховання підростаючого покоління.

Ціннісний підхід має на меті активізувати в учнів емоційно-ціннісний досвід на основі усвідомлення ними художніх цінностей та естетичних ідеалів людства. Не варто забувати, що мистецька освіта входить до гуманітарного циклу, а гуманітарна культура передбачає домінування мислення, що продукує не лише логічні конструкції, а насамперед особистісні духовні смисли. Ці

смисли народжуються невід'ємно від емпатії, рефлексії, а не суто раціонально, як в освіті поза межами гуманітарного поля. Ціннісний підхід до змісту мистецької освіти передбачає опанування учнями принципами, нормами, способами міжкультурної комунікації у процесі інтерпретації художніх текстів на засадах суб'єктності, діалогу, толерантності, критичного мислення.

Загальна мистецька освіта гармонійно поєднує навчання, виховання і розвиток особистості; вона має сформувати у школярів прагнення і здатність до художньо-творчої самореалізації, підготувати їх до активної участі у соціокультурному житті, до подальшої художньої самоосвіти і духовного самовдосконалення. Мистецька освіта є посередником між суспільно значущими культурними цінностями й особистісними цінностями людини, які детермінують її світоглядні орієнтації, визначають художні інтереси та потреби, естетичні смаки й ідеали. У сучасному глобалізованому суспільстві дедалі частіше і на різних рівнях лунає застереження щодо «кризи культури», розчинення численних культур в інформативній мегакультурі техногенної цивілізації. Нині завдяки комп'ютерним технологіям, Інтернету людина з будь-якої країни може ознайомитися з інформацією з різних куточків Землі.

У Концепції Нової української школи передбачено докорінне реформування загальної середньої освіти. Базовими документами, створеними з урахуванням основних положень Концепції Нової української школи, стали Державний стандарт початкової освіти (2018) і Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти, розроблена під керівництвом О. Савченко та Р. Шияна (2018) [1]. Вони визначили основні підходи до навчання і виховання в початковій школі. Концепція Нової української школи (НУШ) ґрунтується на шести принципах [3].

*1. Презумпція талановитості дитини.* Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації. Не допускатиметься відокремлення дітей на підставі попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.

*2. Цінність дитинства.* Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.

*3. Радість пізнання.* Організація пізнавального процесу, який приноситиме радість дитині, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проєктної діяльності.

*4. Розвиток особистості.* Замість навченої безпорадності – плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка з боку вчителя/вчительки сприятиме розвитку у дітей самоповаги та впевненості у собі.

*5. Збереження здоров'я.* Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.

*6. Безпека.* Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

*Ключова зміна для учнів початкових класів стосується нових виховних моделей.*

1. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини.

2. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм. Школа враховуватиме здібності, потреби та інтереси кожної дитини. Забезпечено неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня.

3. Наскрізний процес виховання, який формує цінності. Життя в Новій українській школі організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. Нова українська школа плекатиме українську ідентичність.

4. Сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу. Вільному розвитку сприяє творче середовище. Таке середовище організовано в Новій українській школі. Зміні підлягають фізичне просторово-предметне оточення, програми та засоби виховання [9].

*Детальніше розглянемо стратегії втілення нових виховних моделей Нової української школи.*

*Педагогіка партнерства. Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття «педагогіка партнерства» зі світогдяних обширів у нормативну площину.* В урядових документах вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

*Основні принципи цього підходу:*

– повага до особистості;
– доброзичливість і позитивне ставлення;
– довіра у відносинах;
– діалог – взаємодія – взаємоповага;
– розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
– принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Настанова на партнерство у школі міцно закорінена в національній педагогічній традиції. За системою Василя Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через тріаду «школа – сім'я – громадськість». У своїх працях (зокрема, «Людина неповторна», «Серце віддаю дітям») ще в 1960-х роках класик педагогічної думки писав, що дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям. Отже, до неї слід ставитися доброзичливо і з розумінням.

За ближчого розгляду виявляється, що такі ідеї у Василя Сухомлинського виникали тому, що він мав відкритий допитливий розум і мислив резонансно з провідними інтелектуалами світу. У тих, хто мислив вужчими категоріями і орієнтувався на вказівки керівництва, а не на принципи, ідеї вироджувалися в доктринерство. Отже, сенси, які акумулював у своїх працях Василь Сухомлинський, на Батьківщині тривалий час обмежувалися цитуванням.

Взаємодія батьків, учня, педагога і керівника школи – незамінна для формулювання індивідуальних освітніх траєкторій та втілення їх в індивідуальних навчальних планах кожного учня. Така можливість передбачена новим законом «Про освіту» і деталізована у профільному законі «Про повну загальну середню освіту». Педагогу теж нерідко буває складно побачити в учневі рівноправного учасника діалогу і навчального процесу та визнати, що з ним необхідно будувати партнерські стосунки. У більшості випадків це результат історичної інерції, а не методологічних настанов чи юридичних норм. Законодавство в освіті не надає жодному з учасників освітнього процесу виключного права розпоряджатися іншим і кожного наділяє певними повноваженнями і автономією.

Законодавчо вищість і апріорна правота педагога жодним чином не підтверджена і не закріплена. Частиною українського законодавства є такі міжнародні акти: Всесвітня Декларація прав людини та Декларація прав дитини. Фахівці Ради Європи пояснюють: в основі Концепції прав людини лежать дві основні цінності. Перша – людська гідність, друга – рівність. Права людини – невід'ємні. Це означає, що ви не можете їх втратити, оскільки вони мають відношення до самого факту людського існування. За певних обставин дію деяких з них, хоча і не всіх, може бути призупинено або обмежено. Але йдеться про злочини, надзвичайні ситуації тощо.

Права людини неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Це означає, що різні права людини за суттю пов'язані між собою і не можуть розглядатися окремо. Здійснення одного права залежить від здійснення багатьох інших прав, і немає жодного права, яке було б важливіше за інші. Крім того, права людини універсальні. Кожен учасник освітнього процесу, зокрема учень, наділений невід'ємними правами, кожен є особистістю і заслуговує на повагу до її гідності. А от можливість ними скористатися залежить від рівня зрілості, знання, навичок, досвіду, рівня мислення.

*Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що:*

*По-перше*, сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу.

По-друге, партнерство задовольняє потребу в значимості і приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше.

*По-третє*, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності і ролі активного громадянина у відкритому світі.

*Для того, щоб найкраще підготувати себе до моделі партнерства у школі, варто:*

1. Прийняти факт, що зміни мислення відбуваються повільно – воно подібне на айсберг, занурений у глибини історії. Отже слід набратися терпіння, намагаючись побудувати партнерські стосунки з іншими батьками, з адміністрацією школи, зрештою – шукаючи спільну мову із власною дитиною.

2. Поставити собі запитання, який спосіб мислення найбільш адаптивний для цих умов; знайти носіїв такого мислення зростання. Приміряти на себе ці моделі.

3. Широко застосовувати методи викладання, засновані на співпраці (ігри, проекти – соціальні, дослідницькі, експерименти, групові завдання тощо).

4. Залучати учнів до спільної діяльності, що сприятиме їхній соціалізації та успішному перейманню суспільного досвіду.

5. Результати навчання і оцінки слугуватимуть для аналізу індивідуального прогресу і плануванню індивідуального темпу навчання, а не ранжуванню учнів.

*Особистісно орієнтований підхід у вихованні або педагогіка дитиноцентризму.*

Освітню діяльність організовано з урахуванням навичок XXI століття відповідно до індивідуальних стилів, темпу, складності та навчальних траєкторій учнів: від комунікативних типів завдань (знайти спільну мову з друзями, учителями, однокласниками, батьками, незнайомими людьми) до творчих (креативно-інноваційних). У навчанні враховані вікові особливості фізичного, психічного і розумового розвитку дітей. Для цього запроваджується двоциклова організація освітнього процесу на рівнях початкової та базової загальної середньої освіти. Дітей навчають справлятися зі стресом та напругою. Педагогічні задачі вирішують в атмосфері психологічного комфорту та підтримки. Нова українська школа має розкривати потенціал кожної дитини. Забезпечено неупереджене та справедливе ставлення до кожного учня, подолано будь-яку дискримінацію. Відзначатимуться зусилля й успіхи всіх учнів. Учителів навчатимуть, як плекати в учнів та в собі гідність, оптимізм, сильні риси характеру та чесноти.

*Виховання на цінностях, аксіологічний підхід у шкільному вихованні.*

Нова українська школа має формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством. Ми пропонуємо вживати поняття «освіта», «освітній процес» в їх сучасному розумінні, що охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес буде невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). Нова школа має плекати українську ідентичність. Виховання сильних рис характеру та чеснот здійснюватиметься через наскрізний досвід. Усе життя Нової української школи організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей. У формуванні виховного середовища братиме участь

увесь колектив школи. У закладах створюється атмосфера довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємної підтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті. Ключовим виховним елементом стане приклад учителя, який покликаний зацікавити дитину.

*Сучасне освітнє середовище.*

Вільному розвитку сприяє творче середовище. Таке середовище організовано в Новій українській школі. Зміні підлягають фізичне просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання. У Новій школі зросла частка проєктної, командної, групової діяльності у педагогічному процесі. Відповідно буде урізноманітнено варіанти організації навчального простору в класі. Крім класичних варіантів, використано новітні, наприклад, мобільні робочі місця, які легко трансформувати для групової роботи. Виділятимуться окремі приміщення з відкритим освітнім простором. Планування і дизайн освітнього простору школи спрямований на розвиток дитини і мотивації її до навчання. Освітній простір Нової української школи не обмежуватиметься питаннями ергономіки. Організація нового освітнього середовища потребує широкого використання нових ІТ-технологій, нових мультимедійних засобів навчання, оновлення лабораторної бази.

Освітній простір Нової української школи не обмежується будівлею школи. Розвивається інфраструктура для забезпечення різних форм навчання учнів, учителів, батьків і керівників навчальних закладів. Формуванню навичок наукової діяльності та винахідництва слугують сучасні лабораторії, а також програми доступу дітей до наукових музеїв, обсерваторій, відкритих навчальних курсів та інших ресурсів. Кожна школа має у своїй структурі сучасну бібліотеку, яка стане ресурсним осередком і експериментальним майданчиком для учнів і вчителів, забезпечить вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій, бібліотек, лабораторій. У Новій школі заохочується інклюзивна освіта. Для учнів з особливими потребами створено умови для навчання спільно з однолітками. Для таких дітей запроваджено індивідуальні програми розвитку, зокрема корекційно-реабілітаційні заходи, психолого-педагогічний супровід і необхідні засоби навчання.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 Урядовий кур'єр. 2018. № 38. 43 с.

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав. 2004. 218 с.

3. Концепція Нової української школи. URL: https:// drive.google.eom/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWt PYU9IWX M/view/ 27.10.2016 р. 40 с.

4. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін. Київ: АПН України, 1998. 183 с.

5. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька. Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.